

ENDNU ET HISTORISK BIDRAG TIL OPLYSNING OVER DE NYE RITTERSKE PENDULFORSØG

AF PROF. H. C. ØRSTED

(NYT BIBLIOTHEK FOR FYSIK, MEDICIN OG OECONOMIE. BD. 9. P. 329—332. KJØBENHAVN 1806.)

De ovenfor, af Hr. Professor *Mynster* meddeelte Bidrag¹ ere i dobbelt Henseende interessante, dels fordi de vise hvorledes andre Experimentatorer, hvoriblandt een fortreffelig, allerede have stødt paa nogle af de Phænomener, som nu i vore Dage begynde at omhandles, dels fordi de lade os see hvor let endog ellers hæderlige Naturgrandskere lade sig forlede til at afvise paradoxer Forsøg og Erfaringer med en blot Tvivl. Følgende korte Beretning, som ogsaa er taget af *Gehlers physicalisches Wörterbuch*,² synes vel ikke ved første Øiekast at høre herhid, da deri intet staaer om Pendulsvingninger; men at de Pendulsving, hvorom for nærværende Tid saa meget tales, komme af en Bevægelse, som opvækkes i Legemet selv, er noget der ikke bør være nogen ubekjendt, som veed hvorom Talen er.

Det omtalte Sted af *Gehlers* Ordbog lyder saaledes:

»I nogle Aar har nu en vis *Pennet*, reist om i Italien. Over Vand og Metal, som er skiult i Jorden, geraader hans Legeme i en zittrende Bevægelse, hvorved Øiestiernens skal udvide sig, Pulsens vorde hurtigere, og en Stang af Træ eller Jern af sig selv dreie sig om i hans Hænder. Ved dette Talent angiver han underjordiske Kanalers Løb, uagtet ikke det mindste udvortes Spor deraf er at bemærke, og opdager med stor Nøiagtighed skjulte Gange, og nedgravede Metaller. Han angiver endog Dybderne, hvilke han bedømmer efter sin Følelses Styrke, og efter den Afstand, hvori han kan bortfjerne sig fra Hovedpunktet, uden at Følelsen ophører. Efterdi nu Metal og Vand ere Ledere for Elec-

¹ [»Et Par historiske Bidrag angaaende hvorledes Legemer, som nedhænge frit fra en Haand, svinge«. *Nyt Bibl. for Phys., Med. og Oecon.* Bd. 9. S. 321. Se endvidere: »Om *Ritters* nyeste Forsøg, — af *Morgenblatt für gebildete Stände*.« No. 26 l. c. S. 313. *Ritter* benyttede et Pendul dannet af en Terning af Metal eller Svovlkis, der ophængtes i en Snor $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{2}$ Alen lang og helst noget befugtet. Enden af Traaden holdtes »saa stadigen mellem to Fingre, at Terningen ikke mere kan bevæge sig mekanisk frem og tilbage«. Et saadant Pendul vilde efter *Ritters* Angivelse komme i forskellige ejendommelige Svingninger, naar det holdtes over Vand, forskellige Metaller o. m. a.].

² Supplementbindet S. 340 og 341.

triciteten, saa giver Hr. *Touvenel*¹ (*Resumé sur les expériences d'Electrometrie souterraine faites en Italie et dans les Alpes, depuis 1789 jusqu'en 1792, Brescia 1793*, frit oversat paa Tydsk, under Titel: Unterirdische Electrometrie, nebst einigen sie betreffenden, in den Alpen vorgenommenen Versuchen; aus dem Franz. mit Anmerkungen, Zürich 1793) denne Forretning, som man ellers kaldte Ruthengehen det anbefalende Navn, underjordisk Electrometrie. *Pennet* har siden gjentaget sine Forsøg, i Nærværelse af meget Indsigtsfulde Mænd, nemlig en Grev *Belledore*, Grev *Gazola* og den berømte Abbate *Fortis*, hvis Breve derover (*Esperienza eseguite da Pennet in Verona nel mese de Giugno 1793, per Dionigi Rumanzini, Verona 1793. 8.*) ere trykte. Man havde vel anstillet Forsøgene derover med stor Forsigtighed, men dog intet Bedragerie kundet opdage, eller fuldkommen kundet afgjøre Sagen;² man satte altsaa sit Haab til Fremtidens Undersøgelser. Engang havde *Pennet* det Uheld, at et Hovedforsøg ganske slog ham feil; men *Touvenel* undskylder ham, i et Brev til Grev *Gazola*, med Atmosphærens ugunstige Beskaffenhed samme Dag, da man, selv med gode Electrismaskiner, enten ingen Gnister fik, eller dog kun meget svage. Sagen maae afgjøres ved flere Forsøg, som med Forsigtighed maae anstilles. Saa liden Sandsynlighed den har, saa lader den sig dog ikke saa ligefrem nægte, da det her kommer an paa Facta. Min Dom over Ting af denne Art, finder man i denne Ordbog. (1 D. 217–218³).

¹ [o: *Thouvenel*.]

² Det er desto værre alt for almindeligt, at Physikerne ikke ansee Spørgsmaalet om et paradox Forsøg som afgjort, med mindre Svaret er faldet negativt ud.

³ Det Sted hvortil henvises, er rettet mod dem, som ville forklare saadanne Phænomener, af fine Emanationer.